

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 98–100 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence.
Chapters 98–100

XCVIII SKYRIUS

KAIP DIEVAS GALI VEIKTI
ANAPUS SAVO APVAIZDOS IR KAIP NEGALI

- [1] Remiantis tuo, kas jau pasakyta, galima nagrinėti dvejopą tvarką, kurių viena priklauso nuo pirmosios viską apimančios visų daiktų priežasties, o kita, dalinė, priklauso nuo kurios nors sukurtos priežasties, apimančios viską, kas jai pavaldus. Ir ši tvarka yra įvairiopa dėl kūrinijoje veikiančių priežasčių įvairovės. Tačiau toji tvarka priklauso kitai tvarkai, kaip viena priežastis egzistuoja dėl kitos priežasties. Todėl dera, kad toji visuotinė tvarka, iš kurios atsiranda visa tai, kas daiktuose yra dėl jų priklausomybės nuo pirmosios priežasties, apimtų visas dalines tvarkas. Šito pavyzdį galime matyti politikoje. Mat šeimos narius tam tikri tvarkingi santykiai sieja todėl, kad juos valdo vienas šeimos tėvas; pastarasis savo ruožtu su visais kitais miestui priklausančiais piliečiais ir su jo valdovu irgi susietas tam tikrais tvarkingais santykiais; o miesto valdovas tvarkingais santykiais susietas su karaliumi, kaip ir kiekvienas gyvenantis kurioje nors karalystėje.
- [2] Tačiau visuotinę tvarką, pagal kurią viską tvarko dieviškoji apvaizda, galime nagrinėti dvejopai: būtent tai tvarkai pavaldžių daiktų požiūriu arba nuo jos priežasties priklausančio numatymo požiūriu.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinielis, Suma prieš pagonis, gamta, prigimtis, valia, apvaizda.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, nature, will, providence.

- [3] Bet antroje knygoje¹ parodyta, kad tai tvarkai Dievo priskiriami daiktai iš jo atsiranda ne iš gamtinės ar dėl kokios nors kitos būtinybės veikiančios priežasties, o iš paprastos valios; labiausia tai tinka sakyti apie pirminį daiktų sukūrimą. Todėl reikia daryti išvadą, kad Dievas gali padaryti ir tai, kas yra anapus dieviškosios apvaizdos tvarkos, nes tie daiktai jo galios nesaisto.
- [4] Bet jeigu minėtą tvarką svarstytime nuo priežasties priklausančio plano požiūriu, tai anapus tos tvarkos Dievas nieko negali padaryti. Mat toji tvarka, kaip jau parodyta², kyla iš pažinimo ir valios Dievo, viską kreipiančio į savo paties gerumą kaip į tikslą. Tačiau neįmanoma, kad Dievas darytų tai, ko nenori, nes jau parodyta³, jog kūriniai atsiranda iš jo valios, o ne iš gamtinės būtinybės. Taip pat jis negali daryti to, ko nėra jo pažinime, nes valia negali siekti to, ko nežino. Be to, neįmanoma, kad jis darytų kūriniais ką nors, kas nenukreipta į jo paties gerumą, nes jo gerumas yra tikrasis jo valios objektas. Bet taip pat, kadangi Dievas yra visiškai nekintamas, neįmanoma, kad jis panorėtų to, ko anksčiau nenorėjo, arba kad sužinotų ką nors nauja, ko anksčiau nežinojo, ir nukreiptų į savo gerumą.
- [5] Todėl Dievas negali padaryti to, kas būtų anapus jo apvaizdos, kaip negali padaryti to, kas nepavaldū jo veiklai. Tačiau svarstant apie jo galią, be išlygų reikia pripažinti, kad jis gali padaryti ne vien tai, kas pavaldū jo apvaizdai arba veiklai, bet kadangi jis visiškai negali keistis, tai negali padaryti to, kas nuo amžinybės nepriklausytų jo apvaizdos tvarkai.
- [6] Tie, kurie neatsižvelgia į šią perskyrą, įvairiopa klysta. Mat vieni dieviškosios tvarkos nekintamumą stengiasi išplėsti tiek, kad jis apimtų ir tai tvarkai pavaldžius daiktus, sakydami, kad visa būtinai yra taip, kaip yra, todėl kai kurie iš jų teigia, kad Dievas negali daryti nieko kita, išskyrus tai, ką daro. Tam prieštarauja Evangelija pagal Matą: *Gal manai, jog aš negaliu paprašyti savo Tėvą ir jis bemat neatsiųstų man per dvylika legionų angelų?! (Mt 26, 53)* Kiti, priešingai, dieviškajai apvaizdai priskiria jai pavaldžių daiktų kintamumą, Dievą tarsi kūnišką esybę traktuodami taip, lyg jis būtų kintamą valią turintis kūniškas žmogus. Tam prieštarauja Skaičių knyga: *Dievas nėra žmogus, kad meluotų, ar marus, kad keistų savo mintį (Sk 23, 19)*. O dar kiti iš dieviškosios apvaizdos atima atsitiktinumą. Jiems prieštarauja Raudų knyga: *Kieno įsakas buvo kada nors įvykdytas, jei Viešpats nebuvo to norėjęs? (Rd 3, 37)*

XCIX SKYRIUS

KAD DIEVAS GALI VEIKTI ANAPUS DAIKTAMS ĮVESTOS TVARKOS,
KURDAMAS PADARINIUS, NESINAUDODAMAS
TIESIOGINĖMIS JŲ PRIEŽASTIMIS

- [1] Tačiau reikia parodyti, kad jis gali veikti anapus jo paties daiktams įvestos tvarkos.
- [2] Mat jau sakytą⁴, kad pagal Dievo valia daiktams nustatytą tvarką žemesniuosius daiktus Dievas judina aukštesniaisiais. Tačiau Dievas gali veikti anapus šios

- tvarkos, pavyzdžiui, žemesniuosiuose kūnuose pats sukeldamas kokį nors padarinį, nepasitelkęs tam jokio kito aukštesnio veiksnio. Mat gamtos būtinybe veikiantis veiksnys nuo valia veikiančiojo skiriasi tuo, kad pirmojo padarinys visada atitinka veikiančiojo galią, todėl tiesioginis didelę galią turinčio veiksnio padarinys negali būti menkas, nes privalo atitikti jo veikimo galią; tačiau kartais tame padarinyje būna mažiau galios negu priežastyje, todėl aukščiausioji priežastis gali turėti menkų padarinių dėl daugybės tarpinių priežasčių veikimo. Tačiau valia veikiančiam veiksmui tai negalioja, nes jam nereikia tarpinių priežasčių norint padaryti bet kokį, jo galios nepranokstantį padarinį: juk geras meistras gali padaryti ir tai, ką daro prastas meistras. Bet jau parodyta⁵, kad Dievas veikia valia, o ne gamtine būtinybe. Vadinasi, mažiausius menkiausių priežasčių padarinius jis gali daryti tiesiogiai, nepasitelkdamas tų priežasčių.
- [3] Dar. Kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta⁶, dieviškoji galia su visomis veikiančiomis galiomis siejama kaip visuotinė – su dalinėmis. Tačiau visuotinė veikiančioji galia daryti dalinį padarinį gali būti determinuota dvejopai. Vienaip daline tarpine priežastimi, kaip, pavyzdžiui, aktyvią dangaus kūno galią gimdyti žmogų determinuoja dalinė sėklos galia; panašiai silogizme bendrosios prielaidos galią daryti dalinę išvadą determinuoja dalinė prielaida. Kitaip intelektu, kuris apibrėžtą formą supranta ir suteikia ją padariniui. Bet kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta⁷, dieviškasis intelektas pažįsta ne tik savo esmę, kuri yra tarsi visuotinė veikiančioji galia, ir ne tik visuotines pirmąsias priežastis, bet ir visas dalines. Todėl ji gali tiesiogiai daryti viską, ką daro bet kuris dalinis veiksnys.
- [4] Toliau. Kadangi akcidenčijos kyla iš substancinių daikto pradų, dera, kad tas, kuris daikto substanciją daro tiesiogiai, galėtų tiesiogiai daryti viską, kas kyla iš to daikto substancijos, nes tas, kuris suteikia formą, suteikia ir visas būsimas savybes bei judėjimus. Bet jau buvo parodyta⁸, kad Dievas, pirmą kartą kurdamas daiktus, visus juos į esatį išvedė tiesioginiu kūrimo aktu. Vadinasi, kiekvieną daiktą į bet kurį tikslą jis gali nukreipti tiesiogiai, nesinaudodamas jokiais tarpinėmis priežastimis.
- [5] Be to. Iš Dievo į daiktus sklinda tokia tvarka, kokią jis numato savo intelektu; panašiai, kaip mes, žvelgdami į žmonių reikalus, matome, kad valstybės valdovas savo numatytą tvarką valdiniam įveda. Tačiau dieviškasis intelektas nėra tai formai būtinybės determinuotas taip, kad negalėtų mąstyti apie jokią kitą tvarką, nes juk ir mes savo intelektu galime mąstyti apie kitokią tvarką – juk galime galvoti, kad Dievas, nesinaudodamas jokia sėkla, suformuoja žmogų iš žemės. Vadinasi, Dievas tikruosius žemesniųjų priežasčių padarinius gali daryti jomis nesinaudodamas.
- [6] Be to. Nors dieviškosios apvaizdos daiktams įvesta tvarka jai būdingu būdu išreiškia dieviškąjį gerumą, tačiau daro tai netobulai, nes kūrinų gerumas dieviškajam gerumui neprilygsta. Bet tai, kas netobulai išreikšta vienu pavyzdžiu, šalia jo gali būti išreikšta kitu būdu. Bet jau buvo parodyta⁹, kad dieviškojo

gerumo išraiška daiktuose yra Dievo kūrybinės veiklos tikslas. Todėl toji priešasčių ir padarinių tvarka dieviškosios valios nedeterminuoja taip, kad ji negalėtų panorėti pati padaryti kokį nors žemesniųjų priešasčių padarinių, nesinaudodama kitomis priešastimis.

[7] Dar. Visa kūrinija Dievui pavaldi labiau, negu žmogaus kūnas pavaldus jo sielai, nes siela yra proporcinga kūnui kaip jo forma, o Dievas pranoksta visas kūrinijos proporcijas. Tačiau dėl to, kad siela ką nors išivaizduoja ir to labai geidžia, kūne kartais įvyksta gydantys arba sargdinantys pokyčiai neveikiant kūniškiems pradams, kurių natūrali paskirtis – būti ligos arba sveikatos priešastimi. Todėl dar labiau dieviškoji valia kūrinijoje gali sukelti kokius nors padarinius, nesinaudodama tomis priešastimis, kurių natūrali paskirtis sukelti tuos padarinius.

[8] Be to. Pagal gamtos tvarką aktyviosios elementų galios pajungtos dangaus kūnų aktyviosioms galioms. Tačiau kartais dangaus kūno aktyvioji galia sukelia elemento galiai būdingą padarinių, neveikiant tai galiai – pavyzdžiui, Saulė šildo be ugnies veiklos.

Todėl dieviškoji galia dar labiau gali, neveikiant sukurtoms priešastims, sukelti kūnų galioms būdingus padarinius.

[9] Bet jeigu kas nors teigtų, kad Dievas, pats nesikeisdamas, negali sukelti padarinių apeidamas tikrąsias jų priešastis, nes tai prieštarautų jo paties daiktams nustatytai tvarkai, tai tokį teiginį galima paneigti remiantis pačia daiktų prigimtimi. Mat pagal Dievo daiktams nustatytą tvarką natūralios priešastys savo padarinius sukelia dažniausiai tuo pačiu būdu, tačiau ne visur ir ne visada; kartais, nors ir retai, dėl veikiančiosios galios trūkumo arba dėl netvarkos medžiagoje, arba dėl per stipraus veikimo, pavyzdžiui, gamta duoda žmogui šeštą pirštą, įvyksta kitaip. Bet dėl to apvaizdos tvarka nepatiria trūkumo ir nesikeičia, nes dieviškajai apvaizdai pavaldus ir tai, kad kartais kas nors įvyksta ne pagal dažnumo reikalaujančią prigimtine tvarką. Tad jeigu kurios nors sukurtos galios veikimas, nekeisdamas dieviškosios apvaizdos, gali pakeisti prigimtine tvarką taip, kad tai, kas atsitinka dažniausiai, tampa tuo, kas reta, tai dar labiau dieviškoji galia, nepakenkdama savo apvaizdai, kartais gali ką nors padaryti anapus daiktams Dievo įvestos tvarkos.

[10] Mat kartais Dievas taip daro, kad parodytų savo galią. Juk nėra geresnio būdo parodyti, kad visa gamtos tvarka yra pavaldi dieviškajai valiai, kaip kartais ką nors daryti ne pagal prigimtine tvarką ir tuo parodyti, kad daiktų tvarka kyla ne iš gamtinės būtinybės, o iš laisvos valios. Ir teiginį, jog Dievas ką nors gamtoje daro, kad žmonių protams save atskleistų, nereikia laikyti silpnu, nes jau buvo parodyta¹⁰, kad visi kūniški kūriniai kaip į tikslą nukreipti į intelektines prigimtis, o pačių intelektinių prigimčių tikslas, kaip jau parodyta¹¹, yra dieviškasis pažinimas. Todėl nėra nieko nuostabaus, jog kūniškoje substancijoje įvyksta koks nors pokytis tam, kad intelektinė prigimtis pažintų Dievą.

C SKYRIUS

JOG TAI, KĄ DIEVAS DARO ANAPUS
GAMTOS TVARKOS, NĖRA GAMTAI PRIEŠINGA

- [1] Bet atrodo, jog reikia turėti omeny, kad Dievas, nors kartais jis ką nors daro anapus daiktams nustatytos tvarkos, nedaro nieko, kas būtų priešinga gamtai.
- [2] Mat kadangi Dievas yra grynas aktas, o visa kita turi kokių nors galimybės priemaišų, tai dera, kad Dievas su viskuo būtų susietas kaip judintojas su judinamuoju ir aktas – su tuo, kas yra galimybėje. Tačiau tas, kuris prigimtinėje tvarkoje kokio nors veiksnio požiūriu yra galimybėje ir tas veiksnys jį paveikia, tai, maštant be išlygų, nėra priešinga gamtai, net jeigu kartais tai priešinga tuo poveikiu ardomai atskirai formai: juk oro ardymas liepsnojančia ugnimi yra natūralaus atsiradimo ir išnykimo procesas. Todėl visa, ką Dievas daro sukurtuose daiktuose, nėra priešinga gamtai, net jeigu atrodo, kad tai priešinga kokios nors atskiros prigimties tvarkai.
- [3] Dar. Kadangi, kaip jau parodyta¹², Dievas yra pirmasis veikiančysis, tai visa, kas yra po jo, yra tarsi jo įrankiai. O įrankiai sukurti tam, kad tarnautų pirmojo veikiančiojo veiklai tada, kai jis juos judina. Todėl tų įrankių medžiaga ir forma turi būti tokia, kad tiktų pirmojo veikiančiojo numatytai veiklai. Todėl įrankio prigimčiai nėra priešinga, bet labiausiai tinkama, kad jį judintų pirmasis veikiančysis. Vadinasi, nėra priešinga prigimčiai kad Dievas nesvarbu kaip judintų ir sukurtus daiktus, nes jie sukurti taip, kad jam tarnautų.
- [4] Be to. Net ir kūniški veiksniai veikia taip, kad aukštesniųjų žemesniuosiuose kūnuose sukeltas judėjimas nebūna prievartinis ir gamtai priešingas net tais atvejais, kai atrodo, kad jis neatitinka to prigimtinio judėjimo, kuris žemesniajam kūnui būdingas dėl jo formos ypatybių: juk nesakome, kad jūros potvyniai ir atoslūgiai yra prievartiniai judėjimai, nes jie būna dėl dangaus kūno poveikio, nors prigimtinis vandens judėjimas nukreiptas tik į vieną pusę, tai yra į vidurį. Todėl dar labiau nedera prievartiniu arba priešingu gamtai vadinti to, kas dėl Dievo poveikio atsitinka kokiam nors kūniniui.
- [5] Taip pat. Dievas kaip pirmasis esinys ir visų daikų esaties priežastis yra kiekvieno daikto esmė ir prigimtis. Kadangi apie daiktą sprendžiama remiantis jo matmenimis, tai reikia sakyti, kad daiktui natūralu tai, kas atitinka jo matmenis. Todėl daiktui bus natūralu visa, kas jam Dievo suteikta. Vadinasi, net jeigu tam pačiam daiktui Dievas ką nors suteikia kitaip, vis tiek tai nėra prieš prigimtį.
- [6] Toliau. Kaip akivaizdu iš to, kas jau buvo pasakyta¹³, visi kūriniai su Dievu siejami taip, kaip gaminiai – su gamintoju. Todėl visa gamta yra tarsi dieviškojo meno gaminyš. Tačiau gaminio prigimčiai neprieštarauja tai, kad gamintojas savo gaminyje ką nors pakeistų po to, kai jam suteikė pirmą formą. Vadinasi, nėra prieš prigimtį ir tai, jei Dievas gamtoje daro ką nors kitaip, negu gamtai įprasta.

[7] Todėl Augustinas teigia: *Dievas, visų prigimčių kūrėjas ir pradininkas, nedaro nieko priešinga gamtai, nes kiekvienam daiktui natūralu tai, ką jam daro tas, kuriam priklauso kiekvienas matas, skaičius ir gamtos tvarka*¹⁴.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 2003, sk. 23 ir toliau, p. 71.
- ² Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas, *Logos*, 2014, Nr. 80, sk. 97, p. 83–87.
- ³ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 23 ir toliau, p. 71.
- ⁴ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 83, *Logos*, 2013, Nr. 75, p. 78–79; sk. 88, *Logos*, 2014, Nr. 78, p. 85–86.
- ⁵ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 23 ir toliau, p. 71.
- ⁶ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 67, *Logos*, 2012, Nr. 72, p. 127–129; sk. 77, *Logos*, 2013, Nr. 74, p. 149–150.
- ⁷ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: *Logos*, 1999, sk. 50, p. 191–197.
- ⁸ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 21, p. 89–91.
- ⁹ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 19, *Logos*, 2010, Nr. 63, p. 128.
- ¹⁰ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 22, *Logos*, 2010, Nr. 64, p. 132–134.
- ¹¹ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, sk. 25, *Logos*, 2010, Nr. 64, p. 139–142.
- ¹² Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 13, p. 41–57.
- ¹³ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 24, p. 77–79.
- ¹⁴ Sancti Aurelii Augustini *Contra Faustum*, lib. XXVI, III. In Sancti Aurelii Augustini Opera. Collectio selecta SS. Ecclesiae Patrum, t. 29, Parisiis: E. Typographeo Belin-Mandar, 1839, p. 133–134. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=krWduyl3rz8C&hl=lt&source=gb_s_navlinks_s>.

Iš lotynų kalbos vertė
prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *S. Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud librariam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.